

Історико-політичні проблеми сучасного світу:
Збірник наукових статей. – Чернівці:
Чернівецький національний університет,
2018. – Т. 37-38. – С. 305-314

Modern Historical and Political Issues:
Journal in Historical & Political Sciences. – Chernivtsi:
Chernivtsi National University,
2018. – Volume. 37-38. – pp. 305-314

УДК: 339.92(478:4) “199/20”

© Галина Мельничук¹

Інтеграція Республіки Молдова до ЄС – реалії і перспективи (90-ті рр. XX – перша пол. XXI ст.)

В статті розглядаються важливі кроки і досягнення, здійснені Республікою Молдова на її шляху до інтеграції, аналізується співпраця з Європейським Союзом. Розвиток відносин з ЄС є пріоритетною метою, до якої прагне Молдова, а це означає не тільки економічну, але й політичну, культурну інтеграцію. Перші кроки Республіки Молдова в напрямку до ЄС є були обнадійливими. Після багатьох років ізоляції, цей процес був важким і вимагав чимало зусиль. Це пов'язано з багатьма причинами, головними з яких є політичний і економічний тиск Росії, невирішеність ситуації в Придністров'ї, ідеологічний і геополітичний розкол населення, частина якого пов'язує майбутнє з Росією, а інша частина – з Європою.

Незважаючи на існуючі проблеми, співпраця з ЄС принесла відчутні результати: підписана Угода про Асоціацію ЄС - Молдова, відмінений візовий режим, надається фінансова підтримка соціально-економічного і громадського секторів. Молдова зі своєї сторони докладає чимало зусиль для формування єдиного політичного, економічного і культурно-освітнього простору з ЄС, який підтримує її зусилля в процесі європейської інтеграції. Її швидкість і успіх у значній мірі залежать від самої країни, її економічного і політичного розвитку. Визначення сильної державної політики, спрямованої на посилення реформ і стимулювання транзиту ринкової економіки відповідно до міжнародних принципів, є властивим для майбутнього розвитку Молдови.

Ключові слова: Республіка Молдова, Європейський Союз, інтеграція, зовнішня політика, Придністровський конфлікт.

Integration of Republica Moldova to the EU: real conditions and perspectives (the 1990's of the 20th – early of the 21st century)

This article presents important steps and achievements accomplished by the Republic of Moldova towards integration, by analysing its collaboration with the European Union. The development of relations with the EU is the priority goal that Moldova strives for, which means not only economic, but also political and cultural integration. The first steps of the Republic of Moldova towards the EU were encouraging. After years of isolation, this process was difficult and required a lot of efforts. This is due to many reasons, the most important of which are Russia's political and economic pressure, the unresolved issue in Transnistria, the ideological and geopolitical schisms of the population, some of which see their future with Russia, and the other part with Europe. Despite the existing problems, co-operation with the EU has yielded tangible results: the EU-Moldova Association Agreement has been signed, the visa regime has been abolished and financial support for the socioeconomic and public sectors is provided.

Moldova, for its part, is making great efforts to form a single political, economic and cultural educational space with the EU, which supports its efforts in the process of European integration. Its speed and success largely depend on the country itself, its economic and political development. A strong state policymaking aimed at strengthening reforms and stimulating the transition to a market economy in accordance with the international principles is inherent in the future development of Moldova.

---

¹ Кандидат історичних наук, доцент кафедри історії мистецтва та гуманітарних наук Косівського інституту прикладного та декоративного мистецтва Львівської національної академії мистецтв, Україна, E-mail: galyna_kv@ukr.net, <http://orcid.org/0000-0003-2922-6559>, <https://doi.org/10.31861/mhpi2018.37-38.287-295>.

Keywords: Republic of Moldova, European Union, European Integration, foreign policy, Transnistrian conflict.

Постановка проблеми. В перші роки незалежності Республіки Молдова Європа і Європейський Союз відігравали незначну роль у політичному дискурсі цієї країни. Молдовська зовнішня політика була зосереджена в першу чергу на тих викликах, які супроводжували становлення нової держави й створення базисної системи відносин і угод з іншими державами і міжнародними організаціями, такими як ООН, МВФ та Світовий банк.

Із середини 90-х рр. ХХ ст. Молдова почала уважніше придивлятися до ЄС. Зацікавленість ЄС Молдовою дослідники пояснюють цілою низкою факторів. У першу чергу, це географічна близькість до кордонів розширеного Європейського Союзу. Європейські політики часто мотивують свою зацікавленість Молдовою тими загрозами невійськового характеру, які потенційно існують на її території для країн Заходу й можуть зростати, якщо ситуація в країні буде залишатися нестабільною. Зокрема, це транскордонна злочинність, нелегальна міграція, екологічні проблеми. Особливе занепокоєння в країнах ЄС викликає неврегульованість Придністровського конфлікту й те, що Молдова не може контролювати свій східний кордон.

З іншого боку, Молдова, приваблює західних інвесторів своїми унікальними природно-кліматичними умовами для розвитку сільського господарства (виноградарства), дешевою робочою силою, високим рівнем освіченості населення. Молдова є також транзитною країною на шляху до українського чорноморського порту Одеса й транспортування енергоносіїв.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням розвитку взаємовідносин між Європейським Союзом і Молдовою присвячено чимало уваги на сторінках молдовських видань. Зокрема, слід відзначити аналітичні розвідки Н.Попеску, дослідження Н.Узун, Н.Приходько. В цьому ж ряду публікації О.Нантоя і Г.Кононенка. Значно обширний аналіз даних проблем презентується у Плані дій ЄС – Молдова, в Резолюції Європейського парламенту по Молдові, Угоді про асоціацію Республіки Молдова з ЄС та ін.

Втім, комплексного аналізу стосунків Молдови з ЄС, в першу чергу ролі ЄС у вирішенні Придністровського конфлікту, ще не достатньо. Розглядаючи перспективи європейської інтеграції Молдови, дослідники виділяють низку факторів, які перешкоджають РМ рухатися до ЄС. Щодо внутрішніх перешкод на шляху Молдови до ЄС, то до них слід віднести складність підготовчого етапу (невідповідність правової бази, повільність реформ у економіці т.і.), повільну демократизацію і пасивність громадянського суспільства. Також негативно позначилися тривала невизначеність зовнішньополітичного курсу країни в першій половині 90-років і наявність придністровської проблеми. Серед зовнішніх негативних чинників деякі молдовські дослідники називають членство в СНД, залежність від російських енергоносіїв та ринків збуту². **Метою** даної статті є визначення специфіки євроінтеграційного шляху Молдови, виокремлення основних проблем, які перешкоджають їй рухатися до ЄС, зокрема вирішення Придністровського конфлікту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Першим документом між Молдовою і ЄС була Угода про партнерство й співробітництво (УПС), підписана 28 листопада 1994 р. Молдова стала третьою пострадянською країною, з якою була укладена УПС. У жовтні 1995 р. підписано Тимчасову угоду, яка охоплювала торгові аспекти УПС (у травні 1996 р. вступила в дію), оскільки УПС вступила в дію тільки в липні 1998 р. після її ратифікації всіма країнами ЄС. Такий тривалий процес її ратифікації, у порівнянні з іншими постсоціалістичними країнами, викликав деяке розчарування молдовської еліти, оскільки Європейським Союзом навіть у далекій перспективі не намічався розгляд членства Молдови в даній організації. Навіть у порівнянні з положеннями УПС, укладеної з Україною, ЄС застосував до РМ більш обмежені формулювання.

В УПС закладено загальні принципи співпраці Молдови і ЄС, такі як: повага демократичних принципів та прав людини згідно з Гельсінським актом (1975 р.) і Паризької хартії для нової Європи (1990 р.); співпраця з іншими незалежними державами Східної Європи (ст. 3).

² Воробьева, Л. (2004). Взаимоотношения Евросоюза и Республики Молдовы // Молдавия: современные тенденции развития /Под ред. Е.М. Кожокина. – М.: РОССПЭН, 2004. – Р.157.

Основні положення УПС, укладеної з Молдовою, викладені в 11 напрямках: аналіз економічної необхідності створення зони вільної торгівлі між РМ і ЄС; забезпечення необхідного рівня захисту промислової й інтелектуальної власності; гармонізація законодавства у відповідності до стандартів ЄС; співпраця в сфері вирішення екологічних проблем; розвиток транспорту й телекомунікації; взаємодія в сфері науки, культури; організація прикордонної співпраці; координація дій у боротьбі з організованою злочинністю, відмиванням грошей, нелегальною міграцією, поширенням наркотиків³.

Ідея вступу в ЄС була вперше офіційно проголошена в 1996 р. президентом П.Лучинським. Керівництво Молдови розглядало УПС як початкову фазу зближення з ЄС і як умову досягнення більш високого рівня співпраці. З кінця 90-х років молдовське керівництво неодноразово зверталось за підтримкою до ЄС про підписання Угоди про асоційоване членство й підтвердження можливості повноправного членства РМ у ЄС на перспективу. У березні 1998 р. членство в Європейському Союзі було визначено основною стратегічною метою молдовської зовнішньої політики. В “Основних принципах зовнішньої політики” говорилося про необхідність створення інституційних структур, які би проводили більш активну політику, спрямовану на можливий вступ у ЄС.

Втім, проєвропейський уряд, сформований після виборів 1998 р. пішов у відставку, а парламентська більшість, яка його підтримувала, розпалася. Реформи й зобов’язання Молдови, передбачені УПС, або не були прийняті, або гальмувалися вже прийняті рішення.

В цей час основна допомога від ЄС надавалася за Програмою технічної допомоги країнам СНД – ТАСІС. Пріоритетними напрямками проєктів є підтримка зусиль молдовського уряду щодо гармонізації законодавства у галузі цивільного й комерційного права; підтримка малого й середнього бізнесу; створення сільськогосподарської інфраструктури; забезпечення продовольчої безпеки Молдови; боротьба з бідністю; розвиток приватного сектора в Гагаузії; здійснення інвестиційних інфраструктурних проєктів; будівництво й переобладнання митних пунктів (Унгени, Леушени, Джурджулешти) і т.і. За період 1991-2002 рр. Молдові було виділено понад 95 млн євро⁴. Ці кошти спрямовувалися на фінансування трьох програм: національної індикативної програми технічної допомоги, програми регіональної кооперації й програми транскордонного співробітництва.

ЄС надав Молдові значну допомогу в підготовці до вступу у Всесвітню Організацію Торгівлі (ВТО), як у підготовці необхідної документації, так і в підготовці спеціалістів. 8 травня 2001 р. Молдова вступила до ВТО, що помітно вплинуло на її стосунки з країнами ЄС та міжнародними інституціями, зокрема Всесвітнім банком (ВБ) та Міжнародним валютним фондом (МВФ), зміцнило довіру закордонних інвесторів. Міжнародні експерти відзначили готовність Молдови до співпраці за світовими стандартами.

Крім співпраці в рамках ТАСІС, країни ЄС надавали РМ також макрофінансову допомогу шляхом виділення позик і кредитів. У 1999 р. Молдові виділили транш за двома позиками в розмірі 60 млн євро, а в 2002 р. – 15 млн євро⁵. У 2002 р. Молдова була єдиною країною СНД, якій ЄС збільшив технічну допомогу з 18,5 млн до 21 млн євро.

У грудні 2001 р. Постановою ЄС для Молдови введено в дію нову схему преференції, яка надає можливості для створення на території Молдови спільних підприємств, орієнтованих на експорт [11]. Питома вага країн ЄС у молдовському імпорті в 2002 р. становила близько 27%, а в експорті – 22%. 37% від усього експорту в країни ЄС припадало на ФРН, 26% – на Італію, 11% – на Францію⁶.

Молдова отримала від країн ЄС значну гуманітарну допомогу, зокрема під час фінансової кризи в Росії в 1998 р. У 1999 р. ЄС надав країні 4 млн євро для закупівлі вакцин, продуктів

³ Соглашение о партнерстве и сотрудничестве, учреждающее партнерство между Республикой Молдовой, с одной стороны, и европейскими сообществами и их государствами-членами, с другой стороны. Брюссель, 28 ноября 1994 г. (1994), режим доступа: http://eulaw.edu.ru/documents/legislation/eea/rca_moldova.html (дата перегляду 02 жовтня 2018).

⁴ Воробьева, Л. (2004). Взаимоотношения Евросоюза и Республики Молдовы // Молдавия: современные тенденции развития /Под ред. Е.М. Кожокина. – М.: РОССПЭН, 2004. – Р.157.

⁵ Там само. С. 160.

⁶ Воробьева, Л. (2004). Взаимоотношения Евросоюза и Республики Молдовы // Молдавия: современные тенденции развития /Под ред. Е.М. Кожокина. – М.: РОССПЭН, 2004. – С.156.

харчування для дітей та людей похилого віку. У 2000 р. на ці ж цілі було виділено 0,81 млн євро, а в 2001 р. – 0,78 млн⁷. У межах програми продовольчої безпеки в 2001 р. Молдові надано грант у розмірі 5 млн євро⁸.

На думку російських експертів, надання значної фінансової й технічної допомоги Молдові країнами ЄС пояснюється не тільки прагненням зміцнити соціально-політичну й економічну ситуацію в країні, але й бажанням із приходом комуністів до влади не допустити можливого подальшого зближення Кишинєва й Москви. Занепокоєння в Москві також викликало прагнення молдовської сторони до інтернаціоналізації вирішення конфлікту в Придністров'ї і звернення за допомогою до країн ЄС.

Поглибленню співпраці з ЄС також сприяла участь РМ у Пакті стабільності для Південно-Східної Європи у лютому 2001 р.: було підписано і документи, які регулюють співпрацю країн-учасниць, зокрема, Хартію про добросусідство й співпрацю в Південно-Східній Європі.

У травні 2001 р. Молдова стала учасницею проекту розвитку регіонального ринку енергетики, у межах якого їй виділили 1 млн дол. У червні 2001 р. Молдову запросили до вступу в Європейську конференцію – форум для політичного діалогу між ЄС і країнами-кандидатами на вступ до ЄС⁹. Наприкінці цього ж року Європейська комісія затвердила „Стратегію співпраці з Республікою Молдова на 2002-2006 рр.”, а також програму технічної допомоги на 2002-2003 рр.

“Європейська інтеграція є пріоритетною стратегічною метою Молдови” – говориться в проекті нової “Концепції зовнішньої політики Молдови”, опублікованому в травні 2002 р. Зокрема, основними напрямками зовнішньої політики є “зміцнення незалежності й суверенітету, відновлення територіальної цілісності країни, захист інтересів національної безпеки Молдови, зміцнення демократії й правової держави”¹⁰.

Під час четвертого засідання Комісії по співпраці РМ-ЄС молдовською стороною чітко окреслено план її наступних кроків у напрямку до ЄС: на першому етапі Кишинів має ініціювати переговори про підписання Угоди про вільну торгівлю, потім включення Молдови в процес “стабілізації та асоціації”, на наступному етапі РМ має намір домагатися асоційованого членства в ЄС, після чого – досягнення повноправного членства в ЄС. Молдовська делегація заявила про чіткі наміри виконувати всі рекомендації Європейського Союзу.

Якщо на даному етапі переважна більшість молдовських політиків заявляла про прихильність до європейської інтеграції, то в суспільстві ставлення до цієї проблеми було неоднозначним. Так, у жовтні 1997 р. до вступу Молдови в ЄС позитивно ставилися 32% опитаних, у листопаді 2000 р. – 38%, а в квітні 2002 р. – 40% опитаних. Серед молоді у віці 18-29 років цей відсоток є найбільшим – 52%. Втім, 20-25% опитаних не визначилися¹¹. Тому президент Молдови у квітні 2002 р., прагнучи заручитися підтримкою населення у проведенні своєї європейської інтеграційної політики, у зверненні до громадян Молдови заявив, що інтеграцію країн СНД необхідно використовувати для спільного просування в сторону Європи. При цьому він наголосив, що інші країни СНД, у тому числі Росія, також прагнуть до розширення співпраці з ЄС¹².

На початку 2002 р. ЄС виступив з ініціативою “нового сусідства”. Серед країн, на які поширюється Європейська політика сусідства (ЄПС), у першу чергу, були названі Білорусь, Україна, Молдова, які після наступного розширення ЄС стануть його безпосередніми сусідами.

Для підтримки цієї політики було розроблено спеціальний План дій ЄС-Молдова й спеціальний Інструмент сусідства (ІС). Формально, питання про членство Молдови в ЄС з порядку денного було знято, хоча така перспектива ЄС не виключалася. Як заявив голова

⁷ Там само. С. 157.

⁸ Кононенко, Г. (2003), Молдова: о некоторой специфике отношений с ЕС, режим доступу: <http://www.iosmag.com/archive/2003/may/1905031.html>, (дата перегляду 06 жовтня 2007).

⁹ Валь, М., Эмерсон, М. (2005). Молдова и приднестровский конфликт // Европеизация и разрешение конфликтов: конкретные исследования европейской периферии. – М.: Весь мир, 2005. - С.181.

¹⁰ Концепция внешней политики Республики Молдова 2002 г. (2002), режим доступу: <http://www.ist.md/index.asp?doc> (дата перегляду 12 листопада 2006).

¹¹ Независимая Молдова, (2004), 11 мая, с.2.

¹² Кононенко, Г. (2003). Молдова: о некоторой специфике отношений с ЕС, режим доступу: <http://www.iosmag.com/archive/2003/may/1905031.html> (дата перегляду 06 жовтня 2007).

Європейської комісії Р.Проді: “Європейський Союз має намір після розширення надати своїм новим сусідам усі переваги ЄС, за винятком прийняття рішень”. “Ми маємо намір ділити з цими країнами все, за винятком наших інститутів, і базувати наші відносини на спільності цінностей та інтересів”, – відзначив Р.Проді на зустрічі із журналістами 3 березня 2004 р. Голова Єврокомісії додав, що “довготерміновою метою нової політики ЄС є поширення на його сусідів чотирьох основних свобод, на яких ґрунтується існування Союзу: свобода пересування товарів, послуг, людей і капіталів”¹³.

Молдовське керівництво сприйняло ЄПС без особливого ентузіазму. На його думку, Молдова є частиною Південно-Східної Європи і має більше спільного з такими країнами, як Македонія і Албанія, ніж Україна й Росія, тому повинна бути включена в Процес стабілізації та асоціації (ПСА)¹⁴.

Президент В.Воронін, виступаючи на засіданні Регіонального столу Пакту стабільності для Південно-Східної Європи у червні 2002 р., відзначив, що приєднання до Пакту не зробить Молдову автоматично процвітаючою країною, але важливо самим мобілізувати всі свої зусилля для максимального використання всіх тих можливостей, які надає участь у Пакті.

“Курс загальноєвропейської інтеграції більше не будується на альтернативній основі, йому більше не протистоїть інтеграція країн СНД. Прикладом цього може служити прагматична позиція Росії у відношенні до США і Європи й останні пропозиції Молдови щодо реформування СНД. Наша країна перша, серед усіх країн Співдружності, виступила з ініціативою програмного й послідовного забезпечення зближення правових, соціальних і економічних стандартів СНД до стандартів Європейського Союзу”, – заявив президент Молдови¹⁵.

Молдовська делегація на чолі з міністром закордонних справ РМ А.Стратаном взяла участь у засіданні міністрів закордонних справ країн-членів Процесу співпраці в Південно-Східній Європі (SEECР), яке відбулося 19-21 квітня 2003 р. у Сараєво. На саміті було розглянуто заявку Молдови на участь у цій організації, яку підтримали 9 країн учасниць, а також представники Пакту стабільності для Південно-Східної Європи. Це означало, що до набуття повного членства, РМ буде брати участь у всіх акціях, які проводить SEECР, як спостерігач.

Разом із тим, успіхи зовнішньополітичні не були підкріплені внутрішніми реформами, що викликало занепокоєння в ЄС. 18 грудня 2003 р. Європейський парламент прийняв спеціальну Резолюцію по Молдові. У документі зазначено, що через недостатню роботу адміністративного апарату й відсутність демократичного контролю над ним, економіка Молдови зіткнулася з високим рівнем корупції, з неформальним сектором, який складає майже 80% економіки країни, що позначається на доходах від податків; що контроль на східному кордоні майже відсутній, соціальна система республіки неефективна, і все це приводить до того, що Молдова залишається однією з найбідніших країн Європи. Європейський парламент вважає, що керівництво РМ не зуміло стабілізувати економіку і зміцнити демократію й закликав уряд та опозиційні сили зайняти спільну позицію на шляху європейських прагнень Молдови. Європарламент вважає, що план мирного врегулювання, запропонований Росією, є перешкодою на шляху розвитку демократії в Молдові й не сприяє стабілізації в регіоні. Європарламент висловив готовність приєднатися до багатонаціональної місії для зміцнення миру й підключити своїх спостерігачів¹⁶.

У червні 2004 р. президент Молдови виступив із новою ініціативою - укласти Пакт стабільності й безпеки для Молдови (ПСБРМ). 1 червня 2004 р., виступаючи на зустрічі групи послів, акредитованих у РМ, він заявив, що “Молдова йде шляхом європейської інтеграції й одночасно зберігає плідну й функціональну систему двосторонніх і багатосторонніх відносин у рамках СНД. Логіка стабілізації свідчить про те, що саме такий шлях є найбільш оптимальний

¹³ Узун, Н. (2004). Молдова получит часть европейских свобод Молдове, режим доступу: <http://www.knews.ru/allnews/228427> (дата перегляду 26 березня 2012).

¹⁴ Попеску, Н. (2004). Преобразование Европы и Молдова, режим доступу: <http://www.azi.md/investigation> (дата перегляду 15.05.2006).

¹⁵ Кишинев. Новая инициатива Президента Молдовы Владимира Воронина: Пакт стабільности и безопасности для Молдовы //MOLDPRES, (2004), 02 июня.

¹⁶ Резолюция Европейского парламента по Молдове (18 декабря 2003 г.), режим доступу: <http://www/nm/md/daily/artikle/2004/01/06/0102.html>, (дата перегляду 19 травня 2005).

для держави... Як не банально, але Молдова може розвиватися тільки тоді, коли великі держави і сусіди співпрацюють в Молдові, досягають взаєморозуміння і компромісу”¹⁷.

В.Воронін запропонував підписати Пакт ЄС, США, Росії, Україні та Румунії й відповідно стати своєрідними гарантами державності, стабільності, безпеки й стійкого розвитку Молдови. У проекті Пакту було визначено 5 основних пунктів, які в основному зводилися до підтвердження державності, суверенітету й нейтралітету Молдови, прагнення вирішувати придністровську проблему шляхом створення федерації, гарантування дотримання демократичних прав і свобод на шляху європейської інтеграції країни.

Те, що Пакт запропоновано було підписати не тільки країнам-посередникам, а й Румунії, США і ЄС, на думку Кишинєва, мало гарантувати баланс сил у регіоні й “відрізати” територіальні претензії з боку Румунії.

Лідер парламентської фракції комуністів В.Степанюк схвалив ініціативу президента Молдови, але опозиційні фракції в парламенті поставилися до неї критично. Лідер фракції Християнсько-демократичної партії Ю.Рошка заявив, що ініціатива президента пропонує для Молдови міжнародний протекторат. Представник партії “Наша Молдова” Л.Гуцу заявила, що пропозиція В.Вороніна – це запізнена спроба шляхом інтернаціоналізації домогтися вирішення придністровської проблеми. В. Мішин, віце-спікер парламенту, висловився за збереження старого складу учасників переговорного процесу.

Реакції ззовні на цю заяву Молдові довелося чекати довго. Україна й Росія промовчали, Румунія дала зрозуміти, що чекає реакції ЄС, і тільки в жовтні США і ЄС заявили про готовність підписати такий документ, але як спільну з ОБСЄ Декларацію на 12-му засіданні Ради міністрів країн ОБСЄ в Софії в грудні 2004 р.¹⁸

Після того, як Молдова вступила до ВТО й приєдналася до Пакту стабільності для Південно-Східної Європи, ЄС погодився на переговори про приєднання РМ до режиму вільної торгівлі з країнами Європейського Союзу.

Після останнього розширення ЄС, із Брюсселя пролунали заяви, що викликали стурбованість у політичних колах Молдови та інших пострадянських країн. Зокрема, заява голови Єврокомісії Р. Проді, у якій він виключив можливість прийняття до ЄС країн СНД і наголосив, що після того, як членами ЄС стануть Туреччина, Болгарія й Румунія, процес розширення може охопити лише балканські країни¹⁹.

Такої думки дотримується й комісар ЄС із питань розширення Г.Ферхойген, який виключив можливість членства Молдови в ЄС у найближчі 20 років²⁰.

Ці слова по-різному оцінили влада й опозиція. Віце-спікер молдовського парламенту В.Мішин нагадав, що Р.Проді виключив імовірність прийняття до ЄС країн СНД лише в найближчому часі. Причому, назвавши Україну, Росію й Білорусь, голова Єврокомісії не згадав Молдову. За словами В.Мішина, теперішнє керівництво Молдови зробило досить багато для зближення країни з ЄС.

Лідер опозиційної фракції “Молдова ноастрэ” („Наша Молдова”) Д.Брагіш назвав кроки Кишинєва суто декларативними. На його думку, Молдова не готова до зміцнення стосунків з ЄС ні теоретично, ні практично. Однією з причин повільної європейської інтеграції країни він вважає відсутність чіткої політики ЄС по відношенню до Молдови.

Втім, керівництво Молдови було налаштоване на серйозну співпрацю з ЄС і покладало велику надію на підписаний восени 2004 р. План дій ЄС-Молдова, який мав сприяти досягненню Молдовою стратегічного завдання – послідовної інтеграції до ЄС.

У Плані дій ЄС-Молдова пріоритетними визначено такі напрямки, як вирішення Придністровського конфлікту; подальше зміцнення стабільності й ефективності інститутів, які служать гарантією демократії та верховенства закону; забезпечення демократичного

¹⁷ Кишинєв. Новая инициатива Президента Молдовы Владимира Воронина: Пакт стабільности и безопасности для Молдовы // MOLDPRES, (2004), 02 июня.

¹⁸ Что даст Молдове заседание ОБСЕ в Софии? (2004), режим доступу: <http://www.infotag.md/comments/8450> (дата перегляду 26 березня 2007).

¹⁹ Приходько, Н. (2004). Европейские перспективы Молдавии пока туманны, режим доступу: <http://ng.ru/courier/2004-05-31/11-moldavia.html>, (дата перегляду 22 липня 2009).

²⁰ План действий ЕС-Молдова, Независимая Молдова, (2005), 25 февраля, с. 3.

проведення виборів; забезпечення свободи слова й думки; посилення боротьби з організованою злочинністю, включаючи торгівлю людьми; поліпшення інвестиційного клімату, боротьба з корупцією т.і.²¹

За оцінками аналітиків, вирішальними в стосунках ЄС і Молдови мали стати наступні роки, оскільки термін дії УПС закінчувався в 2008 р., і за умови успішного виконання взятих на себе зобов'язань Молдова могла розпочати переговори про нові умови договірних зв'язків з ЄС. Європейська інтеграція мала стати альтернативою сепаратизму і підірвати ті засади, на яких тримається режим у Придністров'ї. Частина молдовської політичної еліти закликала ЄС до більш активної участі у вирішенні конфлікту, сподіваючись, що його участь збалансує роль Росії в регіоні.

Важливу роль у цьому питанні мав відіграти Спеціальний представник Європейського Союзу в Молдові, посланець Союзу до країн, де існують регіональні конфлікти. Ідея призначення Спеціального представника ЄС у Молдові з'явилася восени 2003 р. у після дискусій щодо необхідності залучення Європейського Союзу до процесу врегулювання Придністровського конфлікту. На початку 2004 р. почалося публічне обговорення відповідної пропозиції Молдові, але ця ідея нелегко була сприйнята в Брюсселі. У результаті напружених дискусій, у лютому 2005 р. було оголошено про наміри ЄС призначити свого представника в Молдові. Цьому передували три фактори: по-перше, „Меморандум Козака” викликав проблему серйозного втручання ЄС у процес урегулювання конфлікту; „Криза шкіл” привела в серпні 2004 р. до Молдови Р.Купера, Гендиректора із зовнішніх і воєнно-політичних проблем Ради міністрів Євросоюзу; розгортання в січні-лютому 2005 р. військ Придністров'я в зоні безпеки й непохитна позиція Росії відносно Молдови.

По-друге – послідовність зовнішньої політики Кишинєва. Протягом 2005 р. було відкрито Делегацію Єврокомісії в Молдові, надано право асиметричної торгівлі з Євросоюзом, дано згоду на зміну формату переговорів із придністровською стороною шляхом підписання Декларації Стабільності й Безпеки.

По-третє – зміна керівництва в Києві в зв'язку з Помаранчевою революцією і втручання Росії у внутрішні проблеми України. Роль Москви засвідчила, що вона відходить від європейських демократичних стандартів, і в її діях проявляються геополітичні інтереси минулого²².

Виходячи з зазначених обставин, у Брюсселі було вирішено призначити Спеціального представника ЄС у Молдові для урегулювання Придністровського конфлікту. Першим таким представником став Адріан Якобовец де Сегед.

Якісно новий етап співробітництва з ЄС розпочався в 2005 р.: двохстороннім діалогом в рамках Європейської політики сусідства; підписанням 22 лютого Плану дій ЄС-Молдова; відкриттям Місії РМ при Європейських спільнотах; підписанням Молдовою, Україною і ЄС меморандуму про прикордонну місію ЄС (EUBAM) в моніторингу придністровської ділянки молдовсько-українського кордону²³.

Зі вступом Румунії в 2007 р. до Євросоюзу, Молдова стала сусідом ЄС. Зважаючи на те, що чимала кількість молдован мали румунські паспорти, вони автоматично стали громадянами ЄС. В зв'язку з цим, європейські політики прискіпливіше почали ставитися до процесів, які відбувалися в Молдові. В період президентства В.Вороніна (2001 - 2009 рр.) процес реформ було загальмовано. Зокрема К. Нольте – уповноважена з питань Молдови в німецькому бундестазі зазначила: «Молдова – це країна, яка стоїть перед дуже серйозними проблемами. Це – найбільш небезпечна країна Європи, всі біди якої обтяжуються ще й конфліктом навколо Придністровця. Ми є свідками того, як з легкої руки комуністів обмежується свобода преси, нищаться політичні свободи. Таким чином гальмується процес формування громадянського суспільства»²⁴.

²¹ Независимая Молдова, (2004), 11 мая, с. 3.

²² Попеску, Н. (2005). Спеціальний представник Європейського Союзу в Молдові, режим доступу: <http://www.azi.md/investigation?ID> (дата перегляду 04 лютого 2008).

²³ Молдова і Євросоюз (2005), режим доступу: <https://www.golos-ameriki.ru/a/a-33-2005-10-11-voa4/627369.html> (дата перегляду 18 червня 2007).

²⁴ Йоган, Б., Петренко, Л. (2004), Молдова у фокусі ЄС, режим доступу: <http://www.dw.com/uk2468470>. (дата звернення 10 листопада 2007).

Незважаючи на уповільнене прийняття реформ, Євросоюз продовжив активно співпрацювати з молдовським урядом. На початку 2008 р. були підписані угоди щодо покращення візового режиму та режиму реадмісії своїх громадян, а в червні того ж року досягнуто домовленостей щодо приєднання Молдови до програми ЄС «Партнерство з мобільності», що надає підтримку у питаннях міграції, надання політичного притулку та загальної мобільності громадян. В квітні 2014 р. громадяни країни отримали право безвізового перетину кордону з країнами ЄС.

Молдова першою серед східних сусідніх країн приєдналась до Енергетичного Співтовариства (ЕнС). Переговори стосовно її приєднання закінчились 29 квітня 2009 р., і країна вступила до ЕнС 17 березня 2010 р., що позитивно вплинуло на створення інтегрованого ринку природного газу та електричної енергії²⁵.

Після внутрішньополітичної кризи і приходу до влади проєвропейського уряду Ю. Лянке, Молдова почала швидкими темпами проявляти себе в рамках Східного партнерства. Ще на початку 2010 р. розпочалися перемовини з Євросоюзом про підписання Угоди про асоційоване членство, а 28 листопада 2013 р. на саміті Східного партнерства у Вільнюсі вже був парафований текст Угоди про асоційоване членство в ЄС. В Брюсселі 27 червня 2014 р. була підписана Угода про асоціацію з Євросоюзом, що, також передбачала входження держави в зону поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі з ЄС. 2 липня Молдовою було ратифіковано дану Угоду, а всі її пункти набули чинності з 1 вересня 2014 р.²⁶.

Глава Делегації ЄС в Кишиневі П. Тапіола в березні 2015 р. представив Доповідь про прогрес Республіки Молдова в 2014 р. в рамках Європейської політики сусідства, в якій зазначено, що влада найбільше відстає у частині реформування правосуддя, боротьби з корупцією та врегулювання придністровського конфлікту²⁷.

За результатами президентських виборів у листопаді 2016 р. перемогу здобув І.Додон, який наголосив, що Молдова не може вступити до ЄС без Придністров'я і Гагаузії, які не підтримують таке рішення. В інтерв'ю DW він зазначив, що «Молдова не стане членом ЄС. До цього не готовий ні Брюссель, ні сама Молдова. Молдова як держава може вижити тільки за рахунок дружби і з ЄС і з Росією»²⁸.

Підчас зустрічі з Президентом Росії В.Путіним 17 січня 2017 р. І. Додон підкреслив, що Молдова нічого не отримала від Угоди про асоціацію з ЄС. Росія запропонувала трьохсторонній формат вирішення цього питання, але ЄС відкинув дану пропозицію²⁹. Експерти прогнозують, що російський тиск на Кишинів збільшуватиметься пропорційно зближенню Молдови з ЄС. Спроби знайти своє місце в нових геополітичних реаліях, тривалий час балансування зовнішньополітичного курсу РМ між Сходом і Заходом, доводять безперспективність такої політики. Молдова, як і Європейський Союз, вступила в період складних випробувань: питання нелегальної міграції, загроза сепаратизму і тероризму є головними темами як сьогодні, так, очевидно, і наступних років.

Отже, завдячуючи співпраці з ЄС, зокрема підписаній Угоді про асоційоване членство, Молдова знаходиться у відносно стабільному становищі. Єдиним іспитом для неї залишається політична воля, що ґрунтується на проведенні демократичних реформ, створенні привабливого інвестиційного клімату і проведенні економічних перетворень.

²⁵ Communication of the European Commission «On Security of Energy Supply and international cooperation – “The EU Energy Policy: Engaging with Partners beyond Our Borders”» (COM (2011) 539 final, режим доступу: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0539:FIN:ES:PDF> (дата перегляду 19 листопада 2011).

²⁶ Угода про асоціацію Молдови з ЄС. Європейська служба зовнішньополітичної політики (2004), режим доступу: http://eeas.europa.eu/moldova/pdf/eu-md_aa-dcfta_en.pdf, (дата перегляду 15 липня 2015).

²⁷ Тапіола Т.: Молдова рискует утратить новые транши финансирования со стороны ЕС (2015), режим доступу: <http://trm.md/ru/politic/pirkka-tapiola-moldova-risca-sa-piarda-noi-transe-de-finantare-din-partea-ue> (дата перегляду 12 травня 2018).

²⁸ Игорь Додон: Молдавия не может дружить с ЕС против России (2016), режим доступу: <http://www.dw.com/ru/a-42726642> (дата перегляду 21 серпня 2018).

²⁹ В ЕС ответили на попытки Путина и Додона "переписать" Соглашение об ассоциации с Молдовой, (2017), available at: URL: <https://www.segodnya.ua/world/90768.html> (дата перегляду 13 травня 2018).

Список джерел

1. В ЕС ответили на попытки Путина и Додона "переписать" Соглашение об ассоциации с Молдовой, (2017), available at: URL: <https://www.segodnya.ua/world/90768.html> (дата перегляду 13 травня 2018).
2. Валь, М., Эмерсон, М. (2005). Молдова и приднестровский конфликт // *Европеизация и разрешение конфликтов: конкретные исследования европейской периферии*. – М.: Весь мир, 2005. – С.171-182.
3. Воробьева, Л. (2004). Взаимоотношения Евросоюза и Республики Молдовы // *Молдавия: современные тенденции развития* /Под ред. Е.М. Кожокина. – М.: РОССПЭН, 2004. – С.156-162.
4. Игорь Додон: Молдавия не может дружить с ЕС против России (2016), режим доступу: <http://www.dw.com/ru/a-42726642> (дата перегляду 21 серпня 2018).
5. Йоган, Б., Петренко, Л. (2004), Молдова у фокусі ЄС, режим доступу: <http://www.dw.com/uk2468470>. (дата звернення 10 листопада 2007).
6. Кишинев. Новая инициатива Президента Молдовы Владимира Воронина: Пакт стабильности и безопасности для Молдовы // *MOLDPRES*, (2004), 02 июня.
7. Кононенко, Г. (2003), Молдова: о некоторой специфике отношений с ЕС, режим доступу: <http://www.iosmag.com/archive/2003/may/1905031.html>, (дата перегляду 06 жовтня 2007).
8. Концепция внешней политики Республики Молдова 2002 г. (2002), режим доступу: <http://www.ist.md/index.asp?doc> (дата перегляду 12 листопада 2006).
9. Молдова і Євросоюз (2005), режим доступу: <https://www.golos-ameriki.ru/a/a-33-2005-10-11-voa4/627369.html> (дата перегляду 18 червня 2007).
10. Независимая Молдова, (2004), 11 мая, с. 2.
11. План действий ЕС – Молдова, Независимая Молдова (2005), 25 февр., с. 2.
12. Попеску, Н. (2004). Преобразование Европы и Молдова, режим доступу: <http://www.azi.md/investigation> (дата перегляду 15 травня 2006).
13. Попеску, Н. (2005). Специальный представитель Европейского Союза в Молдове, режим доступу: <http://www.azi.md/investigation?ID> (дата перегляду 04 лютого 2008).
14. Приходько, Н. (2004). Европейские перспективы Молдавии пока туманны. режим доступу: <http://ng.ru/courier/2004-05-31/11-moldavia.html>, (дата перегляду 22 липня 2009).
15. Резолюция Европейского парламента по Молдове (18 декабря 2003 г.), режим доступу: <http://www.nm/md/daily/artikle/2004/01/06/0102.html>, (дата перегляду 19 травня 2005).
16. Соглашение о партнерстве и сотрудничестве, учреждающее партнерство между Республикой Молдовой, с одной стороны, и европейскими сообществами и их государствами-членами, с другой стороны. Брюссель, 28 ноября 1994 г. (1994), режим доступу: http://eulaw.edu.ru/documents/legislation/eea/pca_moldova.html (дата перегляду 02 жовтня 2018).
17. Тапиола Т.: Молдова рискует утратить новые транши финансирования со стороны ЕС (2015), режим доступу: <http://trm.md/ru/politic/pirkka-tapiola-moldova-risca-sa-piarda-noi-transe-de-finantare-din-partea-ue> (дата перегляду 12 травня 2018).
18. Угода про асоціацію Молдови з ЄС. Європейська служба зовнішньополітичної політики (2004), режим доступу: http://eeas.europa.eu/moldova/pdf/eu-md_aa-dcfta_en.pdf, (дата перегляду 15 липня 2015).
19. Узун, Н. (2004). Молдова получит часть европейских свобод Молдове, режим доступу: <http://www.knews.ru/allnews/228427> (дата перегляду 26 березня 2012).
20. Что даст Молдове заседание ОБСЕ в Софии? (2004), режим доступу: <http://www.infotag.md/comments/8450> (дата перегляду 26 березня 2007).
21. Partners beyond Our Borders”» (COM (2011) 539 final), режим доступу <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0539:FIN:ES:PDF> (дата перегляду 19 листопада 2011).

References

1. V ES otvetyly na popitky Putina i Dodona "perepysat" Soglashenye ob Assozyaziy s Moldovoy, (2017), rezim dostupu: <http://www.segodnya.ua/world/90768.html> (data peregljadu 13 travnja 2018).

2. Val', M., Emerson, M. (2005). Moldova i pridnystrovs'kyi konflykt, Evropeyzatsya i razreshenye konfliktov: konkretnije issledovaniya evropeyskoj periferii, M., Ves' mir, 2005, ss.171- 182.
3. Vorobjova, L. (2004). Vzaimootnosheniya Evrosojuza i Respubliki Moldova, Moldaviya: sovremennye tendenzii razvitija, Pod red. Kozhokina, M.: ROSSPEN, 2004, ss. 156-162.
4. Igor' Dodon: Moldaviya ne mozhet družhit' s ES protiv Rossii (2016), rezim dostupu: <http://www.dw.com/ru/a-42726642> (data peregljadu 21 serpnja 2018).
5. Johan, B., Petrenko, L., (2004), Moldova u fokusi ES, rezim dostupu: <http://www.dw.com/uk2468470> (data peregljadu 10 listopada 2007).
6. Kishinjev. Novaja iniziatava Prezidenta Moldovy Vladimira Voronina: Pakt stabil'nosti i bezopasnosti dlja Moldovy, MOLDPRES, (2004), 02 iyunja.
7. Kononenko, G. (2003), Moldova: o nekotoryy spezyfike otnoshenij s ES, rezim dostupu: <http://www.iosmag.com/archive/2003/may/1905031.html>, (data peregljadu 06 zhovtnja 2007).
8. Konzeptyzja vneshnej politiki Respubliki Moldova 2002 g. (2002), rezim dostupu: <http://www.ist.md/index.asp?doc> (data peregljadu 12 lystopada 2006).
9. Moldova i Evrosojuz (2005), rezim dostupu: <https://www.golos-ameriki.ru/a/a-33-2005-10-11-voa4/627369.html> (data peregljadu 18 chervnja 2007).
10. Nezavisimaja Moldova, (2004), 11 maja, s. 2.
11. Plan deystvij ES – Moldova, Nezavisimaja Moldova, (2005), 25 fevralja, s. 2.
12. Popesku, N., (2004), Preobrazovanije Evropy i Moldova, rezim dostupu: <http://www.azi.md/investigation> (data peregljadu 15 maja 2006).
13. Popesku, N., (2005). Spezial'nyj predstavitel' Evropejskogo Sojuza v Moldove, rezim dostupu: <http://www.azi.md/investigation?ID> (data peregljadu 04 ljutogo 2008).
14. Pryhod'ko, N., (2004). Evropejskije perspektivy Moldavii poka tumanny, rezim dostupu: <http://ng.ru/courier/2004-05-31/11-moldavia.html>, (data peregljadu 22 lypnja 2009).
15. Rezoljuzija Evropejskogo parlamenta poMoldove (18 dekabnja 2003 g.), rezim dostupu: <http://www.nm/md/daily/artikle/2004/01/06/0102.html>, (data peregljadu 19 travnja 2005).
16. Soglasheniye o partnjerstve i sotrudnichestve, utverzhdajuscheje partnerstvo mezhdz Respublikoj Moldova, s odnoj storony, i evropejskimi soobschestvami i ich gosudarstvami-chlenami, s drugoj storony. Brjussel', 28 nojabnja 1994 g. (1994), rezim dostupu: http://eulaw.edu.ru/documents/legislation/eea/pca_moldova.html ((data peregljadu 02 zovtnya 2018).
17. Tapiola, T.: Moldova riskuet uterjat' novyje transhy finansirovanija so storony ES (2015), rezim dostupu: <http://trm.md/ru/politic/pirkka-tapiola-moldova-risca-sa-piarda-noi-transe-de-finantare-din-partea-ue> (data peregljadu 12 travnja 2018).
18. Ugoda pro asoziaziju Moldovy z ES. Evropejs'ka sluzhba zovnishnjopolitychnoji polityky (2004), rezim dostupu: http://eeas.europa.eu/moldova/pdf/eu-md_aa-dcfta_en.pdf, (data peregljadu 15 lypnja 2015).
19. Uzun, N. (2004). Moldova poluchit chast' evropejskich svobod, rezim dostupu: <http://www.knews.ru/allnews/228427> (data peregljadu 26 bereznja 2012).
20. Chto dast Moldove zasedaniye OBSE v Sofiji? (2004), rezim dostupu: <http://www.infotag.md/comments/8450> (data peregljadu 26 bereznja 2007).
21. Partners beyond Our Borders”» (COM (2011) 539 final), rezim dostupu: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0539:FIN:ES:PDF> (data peregljadu 19 lystopada 2011).